

ANNA BOROWCZAK

Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

STAN I KIERUNKI BADAŃ EWALUACYJNYCH ROZWOJU REGIONALNEGO W POLSCE

Abstract: The State of Evaluation Research on Regional Development in Poland. This paper aims were to present the state of evaluation research conducted in the field of regional development during the last decade in Poland. A comprehensive overview of the most recent literature shows a considerable progress, made in the field. The paper reflects contemporary considerations on adopting evaluation methodologies to complex issues of the EU cohesion policy and summarizes significant empirical findings of Polish evaluation practice.

Wprowadzenie

Badania ewaluacyjne, których intencją jest określenie i poprawa efektywności europejskiej polityki spójności, mogą stanowić istotny wkład w badania empiryczne procesu rozwoju regionalnego w Polsce. Świadczy o tym ogromna liczba ekspertyz zrealizowanych na potrzeby polityki spójności w ostatniej dekadzie. Dynamiczny rozwój praktyki badawczej nie znajduje jeszcze obecnie dostatecznej reprezentacji w rodzimej literaturze przedmiotu, rozumianego w dwojaki sposób: (1) badań ewaluacyjnych jako potencjalnie samodzielnej, interdyscyplinarnej dziedziny badań stosowanych lub (2) wartościujących rozważań o skuteczności i efektywności interwencji publicznych, ingerujących w rozwój regionalny, które stanowią przedmiotowy zakres tych badań. Należy jednak odnotować, że w ostatnim czasie zainteresowanie tą tematyką zauważalnie wzrosło.

Głównym celem pracy jest systematyzacja i ocena dotychczasowego dorobku badań ewaluacyjnych rozwoju regionalnego w Polsce zarówno w kontekście najważniejszych publikacji naukowych, jak i badań empirycznych, zrealizowanych na zlecenie instytucji zarządzających środkami pomocowymi Unii Europejskiej. Przeprowadzona systematyzacja i ocena publikacji ma na celu wskazanie potencjalnych kierunków rozwoju badań ewaluacyjnych i usprawnień, które mogłyby zostać podjęte w tym względzie w kolejnym etapie programowania polityki regionalnej w latach 2014-2020.

1. Terminologia i przegląd koncepcji

Bez pomijania głównych wątków toczącej się w literaturze zagranicznej dyskusji wokół definicji badań ewaluacyjnych, polscy autorzy jako punkt wyjścia dla swoich rozważań przyjmują najczęściej definicję *ewaluacji*, skonstruowaną przez Komisję Europejską (1999, s. 35), zgodnie z którą polega ona na „określeniu wartości polityki, programu lub projektu w odniesieniu do wcześniej zdefiniowanych kryteriów i w oparciu o odpowiednie informacje” (Kierzkowski 2002, s. 13; Malik 2011, s. 49; Olejniczak 2008a, s. 20). Podobnie jak w literaturze zagranicznej, również na gruncie literatury polskiej, mamy do czynienia raczej z wielością podejść definicyjnych niż ze spójną wizją terminologiczną tego zagadnienia. Jak wyjaśnia Górnica (2007), rozumienie ewaluacji nie jest jednolite ze względu na różne interpretacje jej funkcji. Innym czynnikiem różnicującym przyjętą terminologię jest wizja ewaluacji jako samowystarczalnej praktyki badawczej, w odróżnieniu od ewaluacji, rozpatrywanej jako składnik praktyki stosowanej w kontekście innych dyscyplin czy dziedzin naukowych. W tym świetle przegląd rozważań definicyjnych prezentowanych w literaturze polskiej prowadzi do wyróżnienia dwóch głównych podejść do ewaluacji. Podejście pierwsze zakłada, że *ewaluacja* stanowi pewien wyodrębniony, choć w dużej mierze interdyscyplinarny, zestaw metod i narzędzi badawczych, używanych do celów preskryptywnego opisu prowadzonych interwencji publicznych. W ten nurt wpisuje się definicja przyjęta w pracach Olejniczaka (2008a, 2008b). Jego zdaniem *ewaluacja* jest użyciem zróżnicowanych metod badań społeczno-ekonomicznych, podporządkowanych systematycznemu zbieraniu danych, ich analizie, interpretacji, ocenie i informacji o jakości i wartości programów publicznych. Podobnie aspekty metodologiczne uwypukla Malik (2011), dodając że badania ewaluacyjne powinny służyć ocenie rozwoju regionalnego w długim okresie oraz pełnić funkcje edukacyjne wobec partnerów społecznych. Podejście drugie umiejscawia ewaluację w cyklu polityk publicznych, traktując ją jako jeden z instrumentów zarządzania w sektorze publicznym. W ten sposób badania ewaluacyjne postrzegają Drobniak (2009) i Dutkowski (2010), przy czym Drobniak uważa je za integralny element procesu planowania rozwoju, natomiast Dutkowski rozróżnia ewaluację od audytu czy stosowanych badań naukowych i wpisuje ją w kontekst szerszego procesu monitorowania polityki regionalnej.

Niezależnie od stanowiska przyjmowanego wobec naukowego statusu ewaluacji za główną cechę tego rodzaju badań uważa się silną presję wywieraną na aplikacyjność ich wyników (Churski, Borowczak 2010). Utylitarność ma dla ewaluacji znaczenie nadrzędne i doraźne: zarówno przedmiot badań, jak i ich zakres są determinowane przez zewnętrzne wobec autorów jednostki administracji publicznej, zlecające i finansujące postępowanie ewaluacyjne zgodnie z aktualnym zapotrzebowaniem informacyjnym. Wnioski z przeprowadzonych badań muszą być postulatami praktycznymi, możliwymi do wdrożenia w relatywnie krótkim okresie, umożliwiając ich odbiorcom elastyczną reakcję na zdiagnozowane zmiany i trendy rynkowe.

Presję utilitaryzmu może równoważyć obiektywizacja kryteriów i standardów badań, określonych *a priori* i znajdujących powszechne zastosowanie wobec wszystkich postępowań badawczych. Warto więc zwrócić szczególną uwagę na specyficzny system aksjologiczny badań ewaluacyjnych rozwoju regionalnego, ukształtowany na początku lat 90. XX w. przez organizacje międzynarodowe: Komisję Europejską i Komitet Pomocy Rozwojowej OECD. System ten obejmuje pięć obowiązujących kryteriów oceny interwencji publicznych: trafność, efektywność, skuteczność, użyteczność i trwałość. Pozostają one w ścisłym związku z modelem logicznym interwencji publicznych, przyjętym przez Komisję Europejską w ramach cyklu zarządzania projektem (Turowski, Zawicki 2007). Biorąc pod uwagę dominującą rolę, jaką w zapoczątkowaniu polskiej praktyki ewaluacyjnej odegrały uwarunkowania prawne związane z integracją Polski z Unią Europejską, a w szczególności absorpcją środków europejskiej polityki spójności, alternatywne rozważania względem kryteriów oceny polityk i programów publicznych w literaturze polskiej prowadzone są od niedawna.

Autorską koncepcję prezentuje Drobniak (2009), który proponuje zastosowanie następujących kryteriów oceny programu operacyjnego: poprawności diagnozy problemów rozwojowych; prawidłowości wyboru i definicji problemów rozwojowych; dopasowania i trafności koncepcji programu operacyjnego, społecznej i organizacyjnej wykonalności analizowanych interwencji. W uproszczeniu, kryteria te konfrontowane są z wewnętrznymi i zewnętrznymi uwarunkowaniami prowadzenia polityki rozwoju, które autor definiuje jako: wewnątrzregionalne czynniki rozwoju, strategiczne decyzje zapadające na wyższych poziomach zarządzania polityką spójności i priorytety deklarowane przez mniejsze jednostki przestrzenne na poziomie polityk lokalnych. Kombinacja ocen wynikających z analizy cząstkowych kryteriów, prowadzi do interesującej weryfikacji koncepcji programu operacyjnego, który na tej podstawie można określić jako: (1) *program modelowy*, spełniający wszystkie oczekiwania w najwyższym stopniu; (2) *program uwarunkowany specyfiką wewnątrzregionalną*; (3) *program polityczny*, dostosowany do oczekiwań decydentów wyższego szczebla oraz (4) *program ułomny*, uzyskujący najniższe oceny cząstkowe.

Koncepcja Malika (2011) bazuje na bardziej tradycyjnych kryteriach oceny, które jednak poddane są krytycznej rewizji. Autor uważa, że „zdefiniowanie i zastosowanie zbioru kryteriów w odniesieniu do oceny rozwoju lokalnego i regionalnego w kontekście realizacji określonej strategii rozwoju wymaga ponownego odczytania kategorii efektywności” (*ibidem*, s. 57). Rozwija on koncepcję efektywności zintegrowanej, którą uważa za kategorię dualną, składającą się z komponentów w postaci: „skuteczności strategicznej” i „efektywności ekonomicznej”. Jej pozytywna ocena pozostaje uwarunkowana przez wiele innych czynników. Zależy ona m.in. od oryginalnych wartości, misji i celów rozwoju uznanych za priorytetowe w danym układzie terytorialnym, a także od ich technicznej i finansowej wykonalności (*ibidem*).

Podsumowując dyskusje terminologiczne i aksjologiczne prowadzone w polskiej literaturze przedmiotu należy zauważyć, że mimo ich silnego związku z wy-

kładnią przyjętą w tym względzie przez administrację publiczną, (co w warunkach systemowych polityki rozwoju regionalnego w Polsce jest zjawiskiem naturalnym), za pozytywne można uznać oryginalne, autorskie koncepcje modyfikacji i rewizji przyjętych standardów terminologicznych. Rozważania o terytorialnym zróżnicowaniu wartości, a tym samym również kryteriów oceny interwencji, są bliskie refleksjom Domańskiego (2008) dotyczącym indywidualizacji podejść do modeli i ścieżek rozwoju regionów. Koncepcja terytorialnego zróżnicowania kryteriów oceny wydaje się również zgodna z sugestiami zgłaszanymi pod hasłem terytorializacji polityki spójności przez autorów niezależnego raportu poświęconego przyszłości polityki spójności (Barca 2009). Ze względu na konieczność zachowania niezbędnej porównywalności badań i ocen przeprowadzanych w układzie regionów i państw europejskich, propozycje autorskie powinny wykazywać pewną konceptualną uniwersalność i elastyczność, pozwalającą na ich swobodne zastosowanie w odmiennych warunkach społecznych, gospodarczych, prawnych i politycznych. Dlatego wyzwaniem dla praktycznego ich zastosowania może być dobór odpowiednich metod opisu lub kwantyfikacji proponowanych kryteriów. Wnikliwej rozprawie należy poddać zasadniczą kwestię związaną z definiowaniem badań ewaluacyjnych, jako postępowań spełniających obligatoryjne standardy naukowe lub tylko racjonalizatorskie. Oczekiwania wyrażone w tym względzie niosą poważne implikacje dla praktyki badawczej.

2. Propozycje klasyfikacji badań ewaluacyjnych i ich modele

Systematyzacja badań ewaluacyjnych w literaturze polskiej jest prowadzona przede wszystkim pod kątem ich typologii, rozpatrywanej ze względu na moment podjęcia badania. Podział ten jest zgodny z ogólnymi regulacjami prawnymi dotyczącymi wdrażania funduszy strukturalnych i obejmuje zasadniczo trzy typy badań: (1) ewaluację *ex ante*, tj. badanie podejmowane przed realizacją polityk i programów; (2) ewaluację śródkresową, prowadzoną w połowie sześcioletniego okresu programowania oraz (3) ewaluację *ex post*, obejmującą ocenę poziomu wykorzystania środków, skuteczność, wydajność i oddziaływanie pomocy strukturalnej w ciągu do trzech lat po zakończeniu interwencji. Typologia ta jest szczegółowo uwzględniona we wszystkich pracach polskich autorów.

Warto zwrócić uwagę na klasyfikacje metod badań ewaluacyjnych, często odzwierciedlające ich rozdział ze względu na „wzajemnie sprzeczne korzenie” filozoficzno-metodologiczne (Górniak 2007; Olejniczak 2008a). Kompleksowy przegląd propozycji klasyfikacji metod i podejść do badań ewaluacyjnych można odnaleźć szczególnie w pracach Olejniczaka (2008a, 2008b), ale ciekawe rozważania prowadzą na ten temat także Górniak (2007) i Drobnik (2009). Najpopularniejszą w tym kontekście systematyzacją badań ewaluacyjnych w literaturze polskiej jest podział badań

przedstawiony przez Dahlera-Larsena (2005), przywoływany w pracach Olejniczaka (2008a) i Drobnika (2009). Klasyfikacja ta rozróżnia trzy główne podejścia do badań ewaluacyjnych: (1) zorientowane na cele interwencji, (2) oparte na teorii programu oraz (3) partycypatywne. Szczególnym jej walorem jest uwypuklenie, wśród innych podejść o charakterze ateoretycznym, podejścia opartego na teorii.

Koncepcja ewaluacji opartej na celach programu, polegającej głównie na weryfikacji wskaźników rozpatrywanej interwencji i stopnia ich realizacji, jest najstarszą strategią badawczą w ewaluacji. Nie jest więc przedmiotem dyskusji w literaturze, a rozpowszechniona jest głównie w praktyce badawczej, w tym także polskiej, przede wszystkim ze względu na swą relatywną prostotę, nie wymagającą integracji elementów teoretycznych w opisie interwencji. Jest to ewaluacja wykorzystująca w największym stopniu metody ilościowe i statystyczną weryfikację związków przyczynowo-skutkowych, zachodzących między rozpatrywanymi zmiennymi.

Koncepcja badań ewaluacyjnych, bazująca na teoriach objaśniających i programowych, została po raz pierwszy zaprezentowana przez Chena w 1990 r. Polega na konceptualnej i operacyjnej rekonstrukcji założeń leżących u podstaw interwencji publicznej, prowadzącej w konsekwencji do stworzenia alternatywnego wobec pierwotnych i oczywistych założeń strategicznych, „rzeczywistego” modelu logicznego interwencji. Zastosowanie tego podejścia umożliwia przede wszystkim uwzględnienie teorii rozwoju regionalnego w ewaluacji programów operacyjnych, co w swoich pracach czynią Drobnik (2009) oraz Malik (2011), który bazuje na koncepcji zrównoważonego rozwoju, jako horyzontalnej strategii planistycznej, integrującej poszczególne polityki (łądy) rozwoju regionalnego: wartości, społeczny, gospodarczy, środowiskowy i przestrzenny. Obaj autorzy wyprowadzają w swoich pracach autorskie modele badań ewaluacyjnych, co świadczy o niewątpliwie oryginalnym wkładzie badawczym wzmiankowanych publikacji.

Podejście partycypatywne, zakorzenione w tradycji antysejentyzycznej, faworyzujące „epistemologicznie subiektywny, a metodologicznie hermeneutyczny i dialektyczny” sposób realizacji badań ewaluacyjnych jest w Polsce najbardziej znane z publikacji amerykańskich konstruktywistów: Guba i Lincoln (1989) zatytułowanej *Czwarta generacja ewaluacji* oraz Patton (2002), s. 98). Niemal dokładne streszczenie tej pozycji zawarte jest w pracy Ciężka (2010), a ciekawą krytykę ograniczeń zastosowania koncepcji w ewaluacji polityki spójności prezentuje Górniak (2007).

W najbardziej podstawowym ujęciu ewaluacje polityki regionalnej prowadzone na gruncie europejskim dzielą się na mikro- (ang. *bottom-up*) i makroskalowe modele (ang. *top-down*) badań ewaluacyjnych (Bradley 2006; Stern 2004). Co ciekawe, ta zasadnicza klasyfikacja badań ewaluacyjnych jest wyraźnie zaakcentowana tylko w pracach Kudłacza i Woźniaka (2007) oraz Piecha (2008), mimo że niesie za sobą chyba najpoważniejsze konsekwencje metodologiczne. Modele makroekonometryczne, które służą ocenie skumulowanych efektów danego programu, są zazwyczaj omawiane w oderwaniu od innych metod ewaluacji, ze względu na zaawansowa-

ną wiedzę ekonomiczną. Dlatego opracowania na ten temat umieszczane są raczej w kręgu literatury ekonomicznej niż geograficznej, czy wąsko pojmowanej regionalistyki. Dokładny przegląd modeli makroekonomicznych prezentuje Piech (2008), a do czołowych autorów publikacji w zakresie ekonometrycznego modelowania wpływu funduszy strukturalnych zalicza: Bukowskiego *et al.* (2008); Kaczora (2006) i Zaleskiego *et al.* (2004, 2005).

3. Badania empiryczne i ich wyniki

Badania empiryczne w Polsce są realizowane przez niezależnych ekspertów na zamówienie jednostek ewaluacyjnych, umiejscowionych w strukturach organizacyjnych instytucji odpowiedzialnych za zarządzanie programami operacyjnymi, oraz Krajowej Jednostki Oceny, koordynującej proces ewaluacji w odniesieniu do *Narodowego Planu Rozwoju w latach 2004-2006 (NPR)* i *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia w latach 2007-2013 (NSRO)*. Udział badań realizowanych na poziomie centralnym wynosi ok. 20% całkowitej ich liczby. Podzielono je na następujące pola tematyczne: (1) wpływ *NPR* i *NSRO* na rozwój społeczno-gospodarczy; (2) rozwój i modernizacja infrastruktury; (3) konkurencyjność i innowacyjność gospodarki; (4) rozwój zasobów ludzkich; (5) rozwój regionalny i terytorialny; (6) budowa potencjału administracji publicznej i realizacja zasady *good governance*. Zgodnie z przedmiotowym zakresem obszarów tematycznych, zaproponowanym w kluczowych dokumentach strategicznych, rozwój regionalny i terytorialny jest przedmiotem interwencji realizowanych w ramach *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwój Regionalny w latach 2004-2006* oraz *Regionalnych Programów Operacyjnych* w obecnej perspektywie finansowej, jak również programów współpracy transgranicznej INTERREG, z uwzględnieniem ich trzeciej i czwartej generacji. Niezależnie od kwestii związanych z formalnym podziałem badań empirycznych, oczywiste jest, że również przedsięwzięcia o wymiarze sektorowym są „realizowane w przestrzeni geograficznej” i mogą wywierać wpływ na regionalne i lokalne układy terytorialne, dlatego część ekspertyz w tym obszarze badawczym ma charakter horyzontalny (*Proces ewaluacji...* 2008).

Spośród 558 ekspertyz, które zostały wykonane w latach 2003-2011, 107 badań dotyczyło obszaru rozwoju regionalnego i terytorialnego, przy czym suma ta uwzględnia 60 ekspertyz, zrealizowanych na potrzeby Urzędów Marszałkowskich w latach 2007-2011. Jedynie pięć badań ewaluacyjnych zostało przeprowadzonych wyłącznie dla programu *ZPORA*, choć ocena największej interwencji poprzedniej perspektywy mogła zostać częściowo ujęta w bieżących analizach horyzontalnych, uwzględniających „horyzontalną” skalę przestrzenną (np. weryfikacja wpływu polityki spójności na rozwój społeczno-gospodarczy wszystkich regionów czy podregionów), a także „horyzontalną” tematykę badawczą (np. przekształcenia obszarów wiejskich), które wykonano w latach 2007-2008 (*Baza...* 2011).

Ekspertyzy zrealizowane w ramach poprzedniej perspektywy na zlecenie Krajowej Jednostki Oceny ujawniają niepokojące tendencje, które świadczą o niedostatkach polskiej polityki regionalnej. Raporty wskazują m.in. na pogłębianie różnic obserwowanych w układach międzyregionalnych i wewnątrzregionalnych (w tym postępującą peryferyzację obszarów oddalonych od centrów wzrostu), oraz nieskuteczność mechanizmów interwencyjnych, które miały temu przeciwdziałać. Nie zaobserwowano efektów rozprzestrzeniania, które miały zachodzić między ośrodkami wyższej i niższej rangi. Cele prorozwojowe, rozumiane jako zwiększona absorpcja środków pomocowych w lepiej przystosowanych ośrodkach wzrostu, stanowiły skuteczną konkurencję i przeciwwagę w relacji do nadrzędnego w poprzednim okresie celu konwergencji (*Oddziaływanie funduszy... 2007, Wpływ polityki spójności... 2008*). Wyniki ewaluacji przeprowadzonych w obszarze rozwoju regionalnego dowodzą nieskuteczności polityki regionalnej w Polsce w okresie 2004-2006 i są przyczynkiem do konceptualizacji nowego modelu tej polityki w ramach *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*.

Analiza badań zamawianych przez Urzędy Marszałkowskie na obecnym etapie realizacji cyklu polityki spójności może wskazywać na próby wzmocnienia potencjału regionalnych kadr administracji w samodzielnym zarządzaniu polityką intraregionalną. Świadczą o tym czysto techniczne ekspertyzy dotyczące np.: prawa zamówień publicznych, akcji informacyjnych i promocyjnych, ustalenia zdolności instytucjonalnej beneficjentów, którym powierzono realizację projektów kluczowych, itp. Niektóre rodzaje wymienionych badań, pomijając oceny cząstkowych procesów realizacji *RPO*, nie mogą zostać uznane za postępowania ewaluacyjne w rozumieniu definicji przytoczonych na wstępie tej pracy, i zdaniem Autorki stanowią *outsourcing* specjalistycznych usług doradczych.

4. Problemy i kierunki rozwoju badań ewaluacyjnych w Polsce

Ewaluacja polityki spójności jest bardzo złożonym zadaniem badawczym. Wynika to z wielu kwestii, m.in.: dużej liczby podmiotów, współpracujących ze sobą na wielu szczeblach zarządzania, dużej liczby jednoczesnych adresatów interwencji umiejscowionych w różnych jednostkach przestrzennych, co utrudnia przeprowadzenie porównań w konkretnej skali przestrzennej, a w końcu złożonego zbioru interwencji, które choć ujęte w ramy wspólnych regulacji prawnych, obejmują wiele różnorodnych tematycznie celów strategicznych, realizowanych za pomocą odmiennych instrumentów (por. Bachtler, Wren 2006; Baslé 2006). Mając świadomość tych utrudnień polscy autorzy wskazują przede wszystkim na problemy metodologiczne w realizacji badań ewaluacyjnych. W badaniach empirycznych natrafiają na przeszkody praktyczne, których upatrują szczególnie w dostępno-

ści i jakości wtórnych danych statystycznych, stanowiących podstawę analiz ilościowych rozwoju regionalnego. Uniemożliwia to skuteczne testowanie i aplikację proponowanych w literaturze zagranicznej metod badawczych (w tym analiz kontryfaktycznych), oraz prowadzi do trudności w identyfikacji bezpośrednich i pośrednich rezultatów interwencji, polegających na wiarygodnym ich rozróżnieniu od oddziaływania innych czynników (Churski, Borowczak 2010; Dutkowski 2010). Kierunkiem metodologicznym, wskazywanym przez Żubera i Bieniasa (2008) oraz Malika (2011) jest projektowanie autorskich metod, dedykowanych określonym celom badań ewaluacyjnych, natomiast Churski i Borowczak (2010) postulują poprawę jakości monitorowania polityki regionalnej i weryfikację zakresu danych statystycznych, gromadzonych przez GUS. Podobnie jak autorom zagranicznym, trudności nastęrcza także kwantyfikacja kompleksowych celów polityki spójności, które zdefiniowane są w sposób nieprecyzyjny i nieostry. Jako przykłady takich pojęć Dutkowski (2010) wymienia: spójność, zrównoważenie, konkurencyjność czy dostępność. Te przeszkody można wyeliminować na etapie ewaluacji *ex ante* w drodze analizy wykonalności założonych celów strategicznych.

Nie bez znaczenia są potencjalne niebezpieczeństwa, wynikające z niskiej jakości badań empirycznych, m.in. nieprzestrzegania standardów naukowych przez autorów badań realizowanych na zlecenie podmiotów publicznych. Ekspertyzy ewaluacyjne zawierają zespół rekomendacji, mających na celu usprawnienie procesów decyzyjnych w administracji publicznej, dlatego poprawność metodologii badawczej, prowadzącej do wysuwania rzetelnych wniosków w tym zakresie, ma zasadnicze znaczenie. Ze względu na wczesną fazę rozwoju ewaluacji w środowisku administracji publicznej w Polsce, nierozpoznane są jeszcze zagrożenia wynikające z ubocznych i niepożądanych skutków wdrażania niepoprawnych rekomendacji, wynikających z badań ewaluacyjnych (Leeuw 2008). Rozwiązanie dla tego rodzaju problemów mogłyby stanowić autorskie koncepcje metaanaliz ekspertyz ewaluacyjnych. Wydaje się to poważnym zadaniem badawczym, szczególnie w odniesieniu do znacznej liczby badań empirycznych prowadzonych w kontekście polityki spójności w Polsce.

Podsumowanie

Rozwój polskiej praktyki badawczej na polu badań ewaluacyjnych został zapoczątkowany zaledwie dekadę temu w związku z procesem integracji europejskiej i „modernizacją” polityki rozwoju regionalnego w Polsce. Jest to proces bardzo dynamiczny ze względu na niespotykaną dotąd skalę wyzwań (i środków) skoncentrowaną w tym obszarze działalności publicznej. W ostatnich trzech latach obserwuje się znaczny wzrost zainteresowania środowisk naukowych tematyką ewaluacji rozwoju regionalnego. Publikacje podejmują w szczególności wyzwania metodologiczne wy-

nikające z kompleksowego instrumentarium terytorialnie zorientowanej polityki spójności. Pozytywnym zjawiskiem w tym zakresie jest twórcze wykorzystywanie przez autorów polskich kluczowych koncepcji, które w literaturze światowej wywołały ożywioną dyskusję metodologiczną. Proponowane strategie badawcze integrują dorobek teoretyczny w zakresie rozwoju regionalnego, wpisują się także w nowe kierunki zmian modelu polityki spójności, która w latach 2014-2020 może ulec zasadniczym przeobrażeniom. Dotychczasowe przeszkody dla wiarygodnej identyfikacji wpływu polityki spójności, zaobserwowane na gruncie europejskim i polskim, dotyczą przede wszystkim utrudnień systemowych, a postulowane kierunki zmian odnoszą się m.in. do: poprawy jakości i dostępności danych statystycznych, poprawnego ukierunkowania terytorialnego interwencji, poprawnego formułowania i kwantyfikacji jej celów. Bez tych usprawnień zdefiniowanie rzeczywistego wpływu polityki spójności i odseparowanie go od innych czynników rozwoju regionalnego nie będzie możliwe.

Literatura

- Bachtler J., Wren C., 2006, *Evaluation of European Union Cohesion Policy: Research Questions and Policy Challenges*. Regional Studies, nr 40(2), s. 143-153.
- Barca F., 2009, *An Agenda for a Reformed Cohesion Policy. A Place-based Approach to Meeting European Union Challenges and Expectations. Independent Report*. http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/future/barca_en.htm [30.06.2011].
- Baslé M., 2006, *Strengths and Weaknesses of European Union Policy Evaluation Methods: Ex-post Evaluation of Objective 2, 1994-99*. Regional Studies, nr 40(2), s. 225-235.
- Baza badań ewaluacyjnych. Stan na 13 czerwca 2011 r. http://www.ewaluacja.gov.pl/Wyniki/Documents/Baza_badan_ewaluacyjnych_13062011.xls [15.06.2011].
- Bradley J., 2006, *Evaluating the Impact of European Union Cohesion Policy in Less Developed Countries and Regions*. Regional Studies, nr 40(2) s. 189-199.
- Bukowski M., Dyrda S., Kowal P., 2008, *EU – ImpactMod – opis modelu*. Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa.
- Chen H. T., 1990. *Theory Driven Evaluation*. Sage Publications Newbury CA.
- Churski, P., Borowczak A., 2010, *Effectiveness of Interventions Co-financed by the EU Structural Funds in Wielkopolska in Years 2004-2006*. Quaestiones Geographicae, Adam Mickiewicz University Press, Poznań.
- Ciężka B., 2010, *Ewaluacja programów publicznych wobec nowych wyzwań*, [w:] *Ewaluacja RPO-WKP. Ewaluacja programów operacyjnych: konteksty, dylematy, praktyki*, K. Kasprzyk (red.). Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Toruń.
- Dahler-Larsen P., 2005, *Evaluation in Public Management*, [w:] *The Oxford Handbook of Public Management*, E. Ferlie, L. E. Lynn, C. Politt (red.). Oxford University Press.
- Domański B., 2008, *Historia i przyszłość europejskich regionów – w poszukiwaniu nowych podejść*, [w:] *Problematyka przyszłości regionów: w poszukiwaniu nowego paradygmatu*, P. Jakubowska, A. Kukliński, P. Żuber (red.). Forum Rozwoju Regionalnego i Polityki Regionalnej Regio Forum, t. (1), MRR, Warszawa.

- Drobniak A. (red.), 2009, *Evaluation of Operational Programmes of Regional Development. Case Studies of Lowlands and Uplands Scotland, Moravian-Silesian Region, Saxony, Silesia Voivodship and Zilina Region*. Wyd. UE, Katowice.
- Dutkowski M., 2010, *Monitorowanie polityki regionalnej w Polsce w latach 1990-2010*, [w:] *Przekształcenia struktur regionalnych: aspekty społeczne, ekonomiczne i przyrodnicze*, S. Ciok, P. Migoń (red.). UWr., Wrocław.
- Górniak J., 2007, *Ewaluacja w cyklu polityk publicznych*, [w:] *Ewaluacja funduszy strukturalnych – perspektywa regionalna*, S. Mazur (red.). UE, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków.
- Guba E., Lincoln Y.S., 1989, *Fourth Generation Evaluation*. Sage Publications Newbury CA.
- Kaczor T., 2006, *Model MaMoR2. Informacje o konstrukcji i założeniach*. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Warszawa.
- Kierzkowski T. 2002, *Ocena (ewaluacja) programów i projektów o charakterze społeczno-gospodarczym w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Komisja Europejska, 1999, *Evaluating Socio-economic Programmes, MEANS collection*, t. (6). CEC, Luxembourg.
- Kudłacz T., Woźniak D., 2007, *Ocena efektywności polityki regionalnej*, [w:] *Ewaluacja funduszy strukturalnych...*, *op. cit.*
- Leeuw F. L., 2008, *Ewaluacja w Europie. Wyzwania przyszłości*. Państwo i Rynek, nr 1.
- Malik K., 2011, *Ewaluacja polityki rozwoju regionu: metody, konteksty i wymiary rozwoju zrównoważonego*. Studia KPZK PAN, t. CXXXV, Warszawa.
- Oddziaływanie funduszy strukturalnych na poziomie NUTS 3. Raport zbiorczy: podregion ciechanowsko-płocki, chełmsko-zamojski, gorzowski, poznański*, Badanie ewaluacyjne na zamówienie MRR, Proksen- PBS DGA, Warszawa, czerwiec, 2007.
- Olejniczak K., 2008a, *Mechanizmy wykorzystania ewaluacji. Studium ewaluacji średnio-okresowych Interreg III*. Warszawa.
- Olejniczak K. (red.), 2008b. *Teoria i praktyka ewaluacji interwencji publicznych. Podręcznik akademicki*. Wyd. Akademickie i Profesjonalne. Warszawa.
- Patton M. Q., 2002, *Qualitative Research and Evaluation Methods*. II wyd. Sage Publications, Thousand Oaks.
- Piech K., 2008, *Ewaluacja oddziaływania funduszy unijnych – teoria i praktyka modelowania makroekonomicznego*, [w:] *Teoria i praktyka...*, *op. cit.*
- Proces ewaluacji polityki spójności w Polsce. Podsumowanie dotychczasowych doświadczeń. Plany i wyzwania na przyszłość*, Krajowa Jednostka Oceny, Departament Koordynacji Polityki Strukturalnej, MRR, Warszawa, kwiecień, 2008.
- Stern E., 2004, *Philosophies and Types of Evaluation Research*, [w:] *The Foundations of Evaluation and Impact Research. Third Report on Vocational Training Research in Europe: Background Report*, P. Descy, M. Tessaring (red). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, Cedefop Reference series, 58.
- Turowski B., Zawicki M., 2007, *Funkcje, etapy, metody i narzędzia ewaluacji*, [w:], *Ewaluacja funduszy...*, *op. cit.*
- Wpływ polityki spójności na stan zróżnicowań i rozwój polskich regionów*, Badanie ewaluacyjne w ramach projektu nr POPT 1.4/2007/17 zrealizowane na zamówienie MRR, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych CASE, Warszawa, czerwiec, 2008.

- Zaleski J., Tomaszewski P., Wojtasiak A., Bradley J., 2004, *Raport 3. Metodologia wykonania średniookresowej prognozy dla polskiej gospodarki*. Wrocławska Agencja Rozwoju Regionalnego, Wrocław.
- Zaleski J., Tomaszewski P., Zembaty M., Wojtasiak A., Bradley J., 2005, *Raport. Baza danych 16 modeli regionalnych dla polskich województw*. Wrocławska Agencja Rozwoju Regionalnego, Wrocław.
- Żuber P., Bienias S., 2008, *System ewaluacji w Polsce – dotychczasowe doświadczenia i wyzwania na przyszłość*, [w:] *Teoria i praktyka...*, *op. cit.*